

УДК:
32.01:316.32

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXII) IX, vol=23
Бр. 1 / 2010.
стр. 21-38.

Дубравка Стајић*
Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКА НАУКА У ПЕРИОДУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ: НЕСКЛАД ТЕОРИЈЕ И ПРАКСЕ КАО ИЗАЗОВ НАУЧНОЈ МИСЛИ**

Сажетак

Аутор разматра проблем развоја политикологије као научно-идеолошке дисциплине у периоду двојне поделе света након Другог светског рата. Подела света на социјализам и капитализам довела је до низа позитивних процеса у развоју друштвених наука, па и политикологије: легитимација система, развој како теоријских тако и емпиријских метода истраживања, издвајања државе за истраживања у области политичких наука, позитивна селекција кадрова, развој научних часописа и организација међународних научних скупова. Доказивање идеолошко-политичке супериорности система допринело је развоју истраживачке и издавачке делатности каква није постојала у претходним фазама развоја друштва.

Кључне речи: двојна подла света, политичке науке, научни скупови, емпиријска и теоријска истраживања, научне установе....

1. УВОД

„Политика и политичке институције на почетку 21. века траже поновно преиспитивање. Једна од ваљаних разлога за то је домет,

* Виши научни сарадник у ИПС, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији“ (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

дубина промена и суштински утицај глобализације на смисао, појам, функционисање политике и политичких институција. Други разлог лежи у теоријској равни проблема: питање метода и теоријског приступа који ће свестрано осветлити ове промене. Наиме, са падом Берлинског зида 1989. године марксистички метод дијалектичког материјализма пао је у ропотарницу историје – симболички и реално. Стари метод мишљења, старе категорије и проблеми истраживања нестали су са јавне и научне сцене, а појавиле су се нове категорије, које се у транзиционим земљама често аподиктички прихватају, без критичности.

Интенција овог аутора је да укаже на потребу преиспитивања метода које је поставио Маркс (K. Marx) на темељима немачке класичне филозофије, уз напомену да он није био идеолог радничке класе већ филозофије отуђења човека од предмета рада, од другог човека. Отуђење људи је коначни тоталитет 21. века, што је, по суду аутора чланка, трећи ваљан разлог за осврт на равној политиколошке мисли у периоду између Другог светског рата и 1989. године, посебно у филозофској мисли претходне Југославије.

Промена привређивања и настанка и развоја капитала, нове технологије и интернет који су настали у друштвима тржишне привреде и парламентарне демократије, нужно су донели нове односе друштва група, промену институција, и на појмовном плану, потпуно нове појмове који су заменили старе појмове. За разлику од 20. века који је био карактеристичан *по политичким револуцијама* као видљивом начину промене појавних облика друштва, али и његове суштине, револуција на крају 20. века и почетку 21. века одвија се у сфери комуникација што нужно мења суштину институција, па и самих друштава. Глобализовање свих комуникација и циркулација капитала у светским размерама, изменили су представе људи о *времену и простору*. Образовање свих процеса отвара примарно питање њихове марљивости и научно компетентне оцене њихове суштине и последица. Овде не отварам увек сложено питање *предвиђања* одређених политичких односа, што је за друштвене науке увек био *највиши методолошки изазов*. Брзина промене на глобалном и на локалном нивоу намеће брза истраживања, квантитативна, која ће показати само неке спољне одлике одређених појава. Будући да је историја развоја политичких теорија заснована на теоријски продубљеном и осмишљеном поимању политике

и политичког човека, проблеми квантитативног и квалитативног приступа неминовно се заштравају у првој декади 21. века.

2. КВАНТИФИКАЦИЈА И КВАЛИТАТИВНИ КАРАКТЕР ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Будући да су научна политиколошка истраживања институционално организована и заснована на тимском раду, повезана су претходна питања са питањем вредновања научноистраживачког рада политиколога, постулатима и захтевима које постављају даваоци материјалних средстава за научно-истраживачки рад у овој области. Истраживачи примарно виде одређене феномене и проблеме, које сматрају релевантним како за своје друштво (српско друштво), тако и за поједине циљне групе, интересне групе и организације – у првом реду се то односи на владу, скупштину, политичке партије, грађане као политичке субјекте. Постављање хипотеза и оквира истраживања је следећи корак, како би се истраживање усмерило ка максимално објективном сагледавању и оцени датог феномена. Како истиче Радослав Гађиновић¹⁾ у чланку „Хипотезе у научном истраживању“. Функција хипотезе јесте да усмери истраживање на правилности међу чињеницама (...). Хипотеза мора бити ваљана – мора се односити на проблем који истражује, хипотеза мора бити појмовно јасна, хипотеза мора бити искуствено проверљива; хипотеза мора бити у вези са теоријом“. Ова карактеристика пројектовања и усмеравања истраживања увек су у првом члану истраживачког интересовања. С друге стране, пројекти који се остварују у институцији, као што је Институт за политичке студије у Београду, или било која друга научна институција у сету, подлежу процени надлежне државне администрације, уколико је држава финансијер пројеката и зарада научног особља. То ствара одређене проблеме јавне управе а њиховог финансирања, не мора се и нужно преклапати. Увођење тржишне привреде у Србију, транзиција односно приватизација, довели су веома децидираног става јавне управе да наука *мора бити тржишно оријентисана*, да подлеже превасходно *квантитативној* оцени резултата свог рада, те да је дужна да своје услуге (знање, истраживачке методе) *понуди реалном сектору*, чиме престаје да буде пука потрошња средстава којима порески обвезници пуне републички буџет.

1) Политичка ревија бр. 2/2009, ИПС, Београд стр.

Прва последица оваквог приступа јесте пораст *емпиријских квантитативних истраживања*, што у једном краћем периоду настајања основа новог друштва тржишне привреде представља научно основан приступ. Наиме, у кратком времену у којем су настале нове законодавствене институције, нови односи, њихово квантитативно мерење и праћење настанка и развоја заправо омогућава *реално* сазнање о њима у *реалном времену*. Из овако постављене парадигме НАУКА КАО ПРОФИТАБИЛНА ДЕЛАТНОСТ произилазе неколике важне последице: а) димензија *квантитативног* мерења научноистраживачког рада и резултата овог рада је мање важна за развој науке. Битни помаци у историји политичке науке *законито и без изузетка* су били квалитативни, теоријски и ослоњени на философију права и философију политике.²⁾ Ово се посебно односило на теоријске и метатеоријске дисциплине. Квантитативна истраживања јесу важна фаза провере теоријских хипотеза, односно теорија, и служе провери и потврђивању основних поставки. У двадесетом веку методи емпиријских истраживања, помоћних наука као што је статистика и метод природних наука масовно су уведени у политичке науке. Ти методи не представљају фундаментална истраживања, они омогућавају већу прецизност у оцени политичких феномена. Међутим, теоријско одређење утврђује чињенице битне за емпиријско истраживање. Дobar пример за однос теоријске хипотезе и њеног емпиријског квантитативног проверавања је капитална студија, која је утицала како на теорију тако и на праксу у 19. и 20. веку, *Капитал*³⁾ Карла Маркса (К. Marx). Многобројна израчунавања односа инвестиционог капитала, вишка вредности, берзе и банкарских камата нису ништа друго до развијен систем доказивања основне теоријске хипотезе, да вишак вредности садржи скривени део, наиме поред профита и део *неплаћене најамнине најамног радника*. Марксово примарно истраживање проистекло из основне хипотезе о природи капитала била је различита од поставки других његових научних савременика, што је захтевало обимна емпиријска доказивања да је одређена појава

2) Упореди: Велика политичка енциклопедија, Београд, 1980, Просвета, Увод др Најдан Пашић.

3) Маркс-Енгелс, Дело, Београд, Просвета, Институт за међународни раднички покрет, 1978, том 32-34.

(профит) константна у различитим природним и друштвеним условима (различити ресурси, различите привредне гране и делатности).

Свакако да резултати истраживања треба да буду примењиви, да би се на реалан начин вратио и новац уложен у науку. Али, свођење резултата истраживања искључиво на квантитативне резултате доводи до сужавања оне теоријске ширине која је неопходна за даљи развој теоријских и фундаменталних истраживања. Наука, укључујући и политичке науке, нужно преиспитује своја полазишта, хипотезе, категорије. Промене које је донела глобализација оцењене су *прихватањем или снажним отпором*. Ако је парадигма рушења социјализма била заснована на *уверењу* да тржишна привреда доноси напредак и модернизацију у односу на планску привреду. У пракси, многе земље су кроз процес транзиције осиромашиле, доживеле *деиндустријализацију*, сталну, дуготрајну незапосленост и бројност становништва које живи близу границе сиромаштва или испод ње, тако да се нужно мора поставити питање *шта је модернизација и развој*, а такође се поставља питање да ли научници сагледавају потребу за корективним механизмима државе и цивилног сектора, или сматрају да „тржиште регулише све“. Емпиријско сазнање о негативним учинцима транзиције само је показатељ за озбиљно теоријско и стратешко промишљање даљег развоја друштва, посебно привреде и људских ресурса. Пад наталитета у већини постсоцијалистичких земаља је такође емпиријски показатељ негативног учинка промена. О овим питањима је веома критички писала социолог Вера Вратуша, професор Филозофског факултета у Београду, у чланку „Преиспитати стратегију транзиције“.⁴⁾ Ако је привредни идентитет део националног идентитета, даљи развој политичких наука преиспитивање метода којима су до сада истраживане и оцењиване политичке појаве. Заправо, глобализација постоји као идеолошки дискурс, у којем присталице неолибералног модела уређења друштва са *идеолошком страшћу* прихватају све манифестне облике овог феномена – одрицање од дела друштвеног суверенитета, појединац не више као политички субјект већ као потрошач, масовна забава као битна одлика глобализованог света. Антиглобалисти такође са пуно страсти заступају начело дивергенције – јачање специфичности етничитета, посебности малих друштава, традиционалних обичаја, малих језика,

4) Вера Вратуша, Преиспитати стратегију транзиције, рубрика: Шта да се ради: Шта Србија треба да реши у 2010, Политика, 6-7.1.2010, стр. 16.

традиционалних привредних делатности. Емпиријским и квантитативним истраживањем не може се валидно оценити шта се догађа са националним државним суверенитетом, националном економијом и националном културом, које су биле три стуба грађанског друштва и државе, и основни проблеми којима су се бавиле политичке науке у 19. и 20. веку. Постојеће идеје, и категорије показују се као недостатне за објашњење сложених феномена унутар друштва, међу друштвима и на светском плану.

Деветнаести век је био век стварања великих научних система, како у природним и друштвеним наукама, тако у филозофији, док је двадесети век развио и разradio неке од тих основних теорија, уводећи емпиријска истраживања као проверу и допуну основних истраживања. Али највећи научни центри – универзитети и истраживачки научни институти, укључујући и компанијске истраживачке центре и различите друге врсте и облици истраживања у најразвијенијим земљама нису одустали од фундаменталних истраживања.

У реалном друштву, свођење научног рада на сужен простор емпиријско-квантитативног истраживања у друштвеним наукама не омогућава верификацију и релевантну оцену појава. Ова истраживања остају на површини, у оквирима које задаје наручилац, истраживања. У методолошком и теоријском смислу, она су подређена богатим финансијерима пројеката из развијених земаља, што дезавуише научни потенцијал и мрежу научних институција мање развијених земаља, не само земаља у транзицији већ и на осталим континентима. Једноставно питање – шта су грађани добили, а шта су изгубили у процесима глобализације, захтева озбиљан *мултидисциплинаран напор* којим би се дошло до *истините* слике промена и одговора на горе постављено питање. Да ли у измењеном свету постоји политички утицај грађана, на ком нивоу и да ли могу да проверавају примену политичких одлука од капиталне важности за њихов живот – одговор на таква питања није садржан у анкетама и другим истраживањима јавног мњења. Они захтевају комплекснији приступ путем интервјуа, као што је случај са макропројектом Центра за социологију Института друштвених наука „Свакодневни живот у Србији“ (истраживања су објављена у четири циклуса од 2001. до 2009. године, објављене су књиге са резултатима тих истраживања). Метод слободног исказа веома је тежак за обраду коју врши истраживач, али он даје драгоцену грађу за утврђивање *ста-*

вова грађана и реалног стања привреде, друштва и политичких слобода у конкретном времену.

Дијалектички материјализам као теоријска парадигма о предности и слободном развоју друштва произвођача доживео је свој политички и идеолошки неуспех. Али као метод дубинског и целовитог истраживања друштва, опстао је и даље показује своју примењивост и надмоћ у односу на теорије појединачних дисциплина, као што је теорија природног права.

3. РАЗВОЈ ПОЛИТИЧКЕ НАУКЕ ОД ХЛАДНОРАТОВСКИХ ПОДЕЛА СВЕТА ДО ПЕРИОДА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Друга половина двадесетог века била је период динамичног развоја теоријских и емпиријских политиколошких истраживања. То није био само период унапређивања егзактних метода мерења појединачних политичких феномена, већ период плодних теоријских разматрања политичких макрофеномена – као што су односи политичке моћи и власти, институти контроле и ограничавања власти међународни правно-политички поредак и контрола наоружања, војска, рат и мир као универзални феномени људске историје, филозофије и политичке и државне праксе. Са садашње дистанце, која је не само временска већ историјска, изгледа парадоксално да је управо подела моћи после Другог светског рата између две суперсиле САД и Совјетског Савеза и тотални сукоб два система које су ове силе репрезентовале, довео до изузетног развоја политичких наука. Основни узрок том прогресу политичких наука била је стална тежња два система да на теоријском и практичном плану докажу своју супериорност. То је био сукоб великих идеологија, са јасно профилисаним идеолошким, политичким и економским вредносним циљевима. Да би се остварио тако велики циљ, државе су издвајале озбиљне суме новца за научна истраживања у области политичких наука, образовани систем усаглашен је са оваквим циљевима и очекивањима политичких центара моћи, а по први пут у историји истраживачи друштва нису били усамљени појединци, већ тимови научника институционално организовани, хијерархијски уређени, при чему је увек постојало језгро научне елите које је имало повлашћен статус у погледу добијања новца, утицаја и веза са државним и политичким врхом, и утицајем на доношење конкретних политичких одлука, међународних уговора и основних правних аката земље. Поред значајних материјалних средстава, ор-

ганизација научног рада подразумевала је и запошљавање бројних стручних лица различитих специјалности, такође теренских истраживача који су били волонтери, студенти, анкетари по основу уговора и слично.

Специфичност социјалистичких земаља⁵⁾ била је у томе што је постојала мрежа истраживачких организација у самим комунистичким партијама, којима су на располагању била финансијска средства, као и значајан број сарадника стално запослених у партијском апарату. Развој и бројност часописа из области политичких наука, озбиљност проблема којима су се навели аутори, далеко превазилази све оно што је постојало као периодика у периоду пре Другог светског рата. То се не односи само на две суперсиле, већ и на већину европских земаља, у којима су либералне и левичарске идеје (разних провенијенција) стално водиле дебате, полемике, повремено и готово идеолошки рат. Неки од часописа који су излазили у социјалистичкој Југославији имали су јасно дефинисан идеолошки дискурс – „Међународни раднички покрет“, „Социјализам“, „Социјализам у свету“, док су „Међународне теме“ или „Међународна политика“ биле посвећене теоријским и правним питањима међународних односа. Неки од ових часописа успели су да добију статус међународних часописа – као „Социјализам у сету“, који је био штампан, сем српскохрватског језика, још и на руском, енглеском, француском и шпанском језику. Друштвене науке, укључујући и политичке науке, по организацији рада, подели послова унутар тимова и мерења резултата рада приближиле су се природним наукама, као и логици и индустријске производње. Свеукупност тих квалитативних промена, довела је до две значајне последице – прва, је да занимање научни истраживач у области друштвених наука и политичких наука постаје друштвено занимање. Друго, последица је одлука младих и талентованих људи да изаберу ово занимање за свој животни позив. Животни и радни услови истраживача битно су побољшани, што је допринело позитивној селекцији најталентованијих студената факултета из области друштвених наука да одаберу ову професију као своје занимање. Конкретни услови живота и рада истраживача односно професора универзитета увек су били директно зависни од привредне снаге односно настао из њиховог ривалитета, створио је још једну наизглед парадоксалну појаву – свет истраживача

5) Проф. др Јован Ђорђевић, Политички систем, 1974, Београд, стр. 675.

ча супротстављених система о постојању *међународне заједнице истраживача*, која је била институционализована преко делатности међународних асоцијација појединих дисциплина, као што су међународна асоцијација политиколога (САД, Европа, Канада) у којима су југословенски научници узели видно учешће. С друге стране земље Варшавског пакта су имале своја међународна удружења. Настанак и деловање покрета несврстаности омогућили су да југословенски научници постану планетарно познате и признате личности. Углед, бројност и учешће на међународним научним скуповима научника из Југославије, при чему су српски научници били заступљени у значајном броју, не могу се упоредити по самосталности мишљења, критике, студијских боравака у земљама како источног блока тако и западне демократије, са статусом научника у данашњој Србији. Распад Југославије на мале, економски слабе државице био је основни фактор не само распада југословенске политиколошке заједнице, већ и другачије улоге политиколога, који су здушно подржали националне опције развоја, заваривајући се у оквиру традиционализма, без увида у развој политикологије и без материјалних услова за рад.

Период пре 1989. године био је карактеристичан по међународној сарадњи, укључујући *међународне научне скупове и конференције*. Треба се посетити да су велики научни скупови одржавани и у тадашњој Југославији. Поменути часопис „Социјализам у свету“ имао је међународни састав редакције, и годинама је у Цавтату одржаван велики међународни скуп на коме су учествовали научници из Европе, Африке, САД, а посебно истакнуто учешће имали су левичарски интелектуалци из Латинске Америке. Такав скуп међународног карактера, у трајању од седам дана, није замислив у Србији или другој земљи у транзицији. Не првенствено из финансијских разлога, већ због промењених односа снага у политичком и економском смислу. Глобализација није заснована на претходно дефинисаном теоријском дискурсу, иако је њена стратегија пажљиво осмишљена у центрима глобалне политичке моћи.

У периоду после Другог светског рата развој појединачних и помоћних научних дисциплина политичких наука потврђује напред изречену тврдњу да су политичке науке досегле степен егзактности какав раније није постојао, већ су теоријска истраживања квалификовала ове науке као *стохастичне*, односно да оне одређују *суштину и квалитет* политичких феномена, уз утврђи-

вање *општих правилности развоја*, али без могућности егзактног *предвиђања* тока и резултата политичких процеса и односа. Напор различитих марксистичких струја мишљења да утврде, на основу општих дијалектичких закона, законитости по којима се понашају друштвене појаве, предвиђањем на начин природних наука, завршио се неуспехом. Покушај да се закони дијалектичког материјализма примене у пракси реалних друштава у 20. веку, завршио се неуспехом. Међутим, и период од седам деценија постојања социјализма отворио је такву научну, теоријску и интелектуалну утакмицу између либерала и различитих либертерских покрета, не нужно у земљама са социјалистичким друштвеним уређењем, већ у земљама у којима су настали покрети који су прихватили идеју о социјалној правди развијајући је у сопственој пракси по мери политичке зрелости својих друштава. Тако су идејна и теоријска утакмица два система уређења друштва и система мишљења добила планетарне размере управо у периоду после Другог светског рата.

Слом социјализма као идеје и као праксе довео је до очекиваног резултата победе супротног модела вредности и уређења друштва. Међутим, већина савремених аутора прави озбиљну дистинкцију између *класичног либерализма* Милтона и низа других аутора, спрам савременог неолиберализма, чија пракса настаје 80-тих година 20. века спровођењем политике Маргарет Тачер у Великој Британији (M. Thatcher) и председника САД Роналда Регана (R. Reagan). Неолиберализам је суштински систем глобалних монопола: у формалном смислу истиче слободу предузетништва, а у пракси истиче богатство и концентрацију капитала најбогатијих делова становништва. Спрега финансијске елите са центрима политичке моћи већа је него током 20. века. Истовремено, врши се интернационализација капитала путем мултинационалних компанија, чији се капитал лако креће кроз глобални финансијски систем, потпомогнут компјутерским мрежама и на тај начин циркулацијом „невидљивог новца“. Контрола малих и не тако малих али мање развијених привреда врши се доследном политиком вредносног усмеравања грађана ка предузетништву и тржишној утакмици, као и систему парламентарне демократије, а да суштина демократије као активне партиципације свих грађана једне земље (у оба облика, непосредне и посредне демократије) опстаје још само као формално испуњавање одређених правних и политичких процедура.

Демократско одлучивање грађана о питањима која су важна за њихов свакодневни живот, опстаје још само на *локалном нивоу* малих заједница као што су општине, сеоске заједнице и слично. Демократија која је као појам и пракса настала у грчким градовима – државицама, значи „владавина народа“, док се у пракси глобализације претвара у владавину без народа. Да је глобализација изразито идеолошки дискурс може се закључити по одсуству критике у бившим социјалистичким земљама, док само ретки појединци изражавају конзистентну научну критику овог процеса / система, који политички и економски осиромашује и маргинализује већину земаља и њиховог становништва. Насупрот критичкој доследности Ноама Чомског (N. Chomsky), већина научника и интелектуалаца нема балансиран критички однос према глобализацији, која колонизује мишљење и стваралаштво грађана малих земаља. Могућности комуникација су у глобално повезаном свету практично неограничена, а уметнички и научни радови доступни су на порталима и пре него што се појаве у материјалном облику као штампане књиге или изложена уметничка дела на изложбама. Глобализација је променила однос људи према времену и простору, са убрзаним темпом живота и рада, допринела је превазилажењу претходно непробојних граница које су постављене претходном поделом света: САД на почетку 21. века нису више једина економска и политичка сила, развој Кине је огроман, а развој Индије допушта процене да ће до 2025. године она такође постати економска и политичка велесила.

Свеукупност ових промена представља изазов за политичку науку, као и дисциплине које су комплементарне политиколошким дисциплинама, међу њима су теорија државе и права, политичка социологија, социјална психологија. За теоријско пропитивање глобализације остаје питање – шта се догађа са *појединцем као политичким субјектом*. Одговор не постоји у смислу дефинитивног сазнања, већ само као назнака – не постоји *грађанин* у смислу традиције и праксе грађанских друштава, у којима је овај појам оличење *друштвене свести и политичке савести друштвава*. Глобализација је установила нови вредносни систем, у чијем центру постоји „грађанин као срећни и незасити потрошач“. Ова формулација социолога Загорке Голубовић на прегнантан начин исказује немоћ већине становништва пед снагом глобализованог капитала, повезаног са политичком елитом конкретног друштва.

Озбиљно питање за политичку науку је однос демократских институција и драстичног убрзавања развоја технологије – сада је дужина трајања једне технолошке генерације четири године. Ово је у драстичној несагласности са процесима одлучивања све три гране власти, са системима контроле и управљања различитим сегментима друштва. Ова несагласност још није видљива, односно није довела до битно отежаног рада различитих система и свакодневног живота грађана, али даље скраћивање рокова увођења нових технологија показује на плану свакодневног живота низ проблема. Зато је један од приоритетних задатака политиколога у свету, подразумева се и у Србији да се суоче са овим проблемом мислећи на нов начин.

Пракса друштва на почетку 21. века показује неусклађеност начела слобода грађана, људских права и низа других демократских начела и принципа и њихове реалне примене у пракси. Драган Марковић у књизи *Демократија и партократија*⁶⁾ истиче следеће супротности: „У модерној политичкој науци доста је често поистовећивање демократије са владавином изборних елита“ што је „врло далеко од изворног демократског идеала“, пошто је њине „владавина народа лишена сваке стварне садржине“.⁷⁾

Отпори глобализацији нису само на теоријском нивоу и у академским срединама, као у европским земљама, Русији и у другачијем облику изражено у азијским земљама. Отпори се јављају у директном и екстремном облику као *верски инспирисан тероризам*, што се односи на исламски тероризам. Мање агресиван али конзистентан отпор јавља се у облику снажних националних покрета, конзервативизма у образовању, сужавања права радника, жена, младих, повратак на конзервативне моделе живљења. Поништава се читав корпус права и слобода који су стечени управо у периоду пре 1989. године.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Разматрали смо антагонизам два светска система, социјализам и капитализам, као питање идеолошког и политичког подстицаја развоју светске политиколошке мисли, и стварању интелектуал-

6) Драган Марковић, *Демократија и партократија*, Београд, Институт за политичке студије, 2009.

7) Ibid, стр. 7.

не утакмице која је инспирисала неке од највећих умова 20. века. Философи попут Сартра (Jean-Paul Sartre) можда би и у другим епохама дали значајан допринос развоју философске и теоријске мисли, како у својој земљи, тако и на светском плану. Међународни односи у периоду после Другог светског рата креирали су богатство идеја, сучељавање теоријске мисли а практичним решењима у области правног, економског и политичког система, и ове идеје засноване су на највишем ступњу промишљања *односа човека и света*. Утопизам социјалистичког пројекта доживео је свој пораз у пракси 1989. године. Међутим, од тада су појмови „слобода“ и „демократија“ много пута употребљени у политичким говорима и за циљеве политичког маркетинга, а да реални односи међу грађанима нису на вишем ступњу демократије и са више слободе. То се посебно односи на земље у транзицији. Глобализација се у пракси не показује као савршена у себи, већ као нови идеолошки пројекат са чија је врховна вредност тржишта, и она се не доводи у питање. При том, крајња отуђеност људи, који треба да буду потрошачи, што представља свођење свих њихових политичких грађанских атрибута на једну димензију, изазива све већу сумњу и отпор у глобализацији као „крај историје“ (Фукујама), односно као решење свих привредних и државних проблема. Протекла деценија испуњена је заоштравањем свих проблема – сиромаштва, ратова, социјалних тензија, незапослености и одсуства перспективе за младе људе широм света. Тако се у пракси глобализација показује као процес без великих идеја, а без визије развоја човечанства, у којој је новац супстрат и замена за све друге вредности и односе.

Нови светски економски поредак више не диктира једна глобална сила, као што су у протеклој деценији биле САД, већ се застива на убрзаном развоју Индије и Кине. Њихов економски раст већ је досегао снагу која ће *извући свет из рецесије*. Истовремено се отвара питање на који начин ће ове земље *утицати на свет* својим вредносним системима у политичкој сфери унутар друштва и у међународним односима. Протекла два века Европа је била водећа теоријска и идејна снага светског развоја, средиште свих политичких доктрина и покретач грађанских, потом и социјалистичких револуција које су мењале не само њу, већ и политички и економски облик света. Економски развој азијских друштава сада узима светски примат, уз истовремену велику дилему односа према политичким слободама и правима, која је створила Европа,

а прихватио међународни поредак кроз документе Организације Уједињених нација. Непознавање индивидуализма у евро-америчком смислу, оставља многа питања отворена. Политичка пракса регулисања права и слобода грађана унутрашњим и међународним правом (пактовима, као што је Пакт стабилности Европске Уније, Социјална повеља Европске Уније је дубоко утицала и на међународни поредак после Другог светског рата. Успон азијских земаља отвара питање вредносних промена у међународном правном и политичком поретку. У овим општим питањима, садржано је и једно практично – *неодрживост управљачке неодговорности политичких елита широм света* – од САД, Азије, до Европске Уније и садашњих и бивших земаља у транзицији. Управљачке елите без великих идеја и визија развоја, не осећају ни одговорност према грађанима који су их изабрали. О томе се унутар Европске Уније води дебата већ неколико година. Новине „Економ:еаст магазин“ Никола Божидаревић објавио је чланак „Нова фаза жустрих расправа“ у броју 502/503 ЕМ,⁸⁾ а истакао је следеће: „Паралелно са смиривањем рецесије каква није доживљена од краја Другог светског рата, владе су се концентрисале на покушаје смањивања великих буџетских дефицита“. Отворено је питање легалности државне интервенције, а пре свега њеног обима, трајања и надлежности. У пракси се показало да су велики финансијски играчи први финансијски консолидовани, док је више од два милиона грађана САД постало несолвентно и изгубили су своје куће и станове. То је заправо суштина управљачке одговорности – да ли елита води рачуна о статусу и интересима свих грађана, или само уског круга најбогатијих.

Избори за европски парламент и највишег функционера Уније показала су да на плану политичке праксе има још много питања која треба објашњавати и пратити у истраживачком смислу. Европа се не одриче старе праксе утврђивања *воље грађана на референдуму*, и у том смислу чува свој идентитет. Прошло је четрдесет година од једног познатог референдума: француски грађани изгласали су 1969. године неповерење једном од највећих државника 20. века, генералу Шарлу де Голу (Ch. De Gaulle), што је резултирало моменталном оставком на место председника Пете републике. И у Европи и у свету постоје и паралелно егзистирају нове инсти-

8) Никола Божидаревић, „Нова фаза жустрих расправа“, Економ:еаст магазин, 502-503, 31.12.2009, стр. 70-72, *op. cit.*, стр. 70.

туције, стари антагонизми и предрасуде. То отвара широко поље промишљања глобализације политиколозима, али и мултидисциплинарним пројектима уз учешће других друштвених наука.

Социјализам као утопијски програм усређивања човечанства, у стварној друштвеној пракси показао се као насиље над појединцем и друштвеним групама. Глобализација није заснована на идеолошком програму, она такође исказује жељени идеал – врховна вредност је тржиште, које се као фактор универзалне регулације не може доводити у питање. Овај идеал представља глобализовани циљ развоја привреда и друштава на почетку 21. века. Основна примедба овом пројекту је његово *идејно, политичко и програмско осиромашење* не само у односу на претходних педесет година политиколошког промишљања и развоја научне дисциплине, већ и у односу на идеје слободног развоја друштва и појединца, утемељене у Повељи независности САД (1779) и читавом корпусу идеја немачке класичне филозофије, као репрезентанта мисли и интереса грађанства у Европи, али и шире – грађанске класе на светском плану. Да ли се један идеолошки диктат у пракси смењује другим? Ако се глобализација претвара у затворени модел, тај модел ће генерисати радикалне отпоре, који су већ видљиви у антиглобалистичким организацијама.

Глобална финансијско-економска криза убрзала је процес сазревања идеје о поновном преиспитивању улоге државе у привреди, ради консолидације финансијског и реалног сектора, покретања социјалне државе, ослоњене на теоријске радове Џ. Мајнарда Кејнза (John Maynard Keynes) не може да се понови у тадашњем облику. Основна претпоставка њеног настанак и развоја је развијено индустријско друштво, са широком основом индустријских грана и делатности, оптималном и максималном запослености, са масовном запослености у сва три основна сектора – пољопривреди, индустрији, финансијама и услугама. Будући да је финансијски капитал и тржишта заменио и потиснуо класичне индустријске гране и делатности, заостравајући све екстреме, првенствено сиромаштво у свету. То има једну импликацију: демократија није могућа у сиромашним, ратом разореним земљама, није могућа партиципација сиромашних грађана у све сложенијим политичким процесима. Као што бруто друштвени производ није довољан за

поделу међу грађанима, тако не постоји демократска партиципација осиромашених грађана.

Свеукупност проблема које сам навела представља изазов за политикологе-истраживаче, а по мом суду, и за будуће генерације истраживача.

Dubravka Stajic

**POLITICAL SCIENCE IN THE PERIOD
OF GLOBALIZATION: DISCREPANCY BETWEEN
THEORY AND PRACTICE AS A CHALLENGE
FOR SCIENTIFIC THINKING**

Summary

In this text author analyzed a problem of development of politicalology (politology) as a scientific-ideological field of study in the period of bipolar division of the world after the Second World War. The socialism / capitalism division of the world has led to a number of positive processes regarding development of social sciences, including politicalology: legalization of the system, development of theoretical and empirical research, allotment of the state budget for research in the field of political sciences, positive selection of the working staff, development of scientific journals and organization of international scientific meetings. Justification of ideological-political superiority of the systems has contributed to development of research and publishing activity that had not existed in previous phases of development of society.

Key Words: *bipolar division of the world, political sciences, scientific meetings, empirical and theoretical research, scientific institutions*

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђевић, проф. Јован, Политички систем, Прилог науци о човеку и самоуправљању, Београд, треће издање, ИРО Press, 1973, стр. 95.
- Маџар, Љубомир, Економска политика пред изазовима скучене, управљивости, Београд, Министарство финансија Републике Србије, 2009.
- Божидаревић, Никола, Нова фаза жустрих расправа. Економ:еаст магазин, 502-503, 31.13.2009.
- Гађиновић, Радослав, Хипотезе у научном истраживању, Политичка ревија, 2/2009, ИПС, Београд.

- Маџар Љубомир, Економска политика у светлу актуелне академске критике, Београд, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2010, Фокус, 1/2010.
- Суботић, Драган; Методе научног и емпиријског истраживања, Политичка ревија, 2/2009, ИПС, Београд.

ABSTRACT

In the article the author is treating the problem of the parallel development political sciences after the Second World War; during the period of the so called Cold War. The division of the world on the two enemy systems as two models of economy and politics, took the chance of development of the political sciences, in some paradoxical way. Political sciences were not neutral, but were expected to prove economical, political and practical superiority of the systems they were belonging on. New disciplines of political sciences were founded and developed just the period after 1945. Many scientific reviews were founded, as like the numerous conferences of scientists from many countries of two blocks. The significant importance was political will and money which gave the states form political researches of the society. The profession „scientific researcher“ in the field of political researching became the credible one, and that opportunity used young people of the talent to choose the profession as like their's life choice of the job.

The fall of the socialism as like the system opened up many questions: is the globalization the best possible model of the organization economy and society? This is not the ideological project, but the model founded on the statement that „the market solves all the problems and any problem of the economy, state, and people“. However, in the practice survives some of the worst problems from the previous period: poverty, joblessness, the number of young people without job was growing up during the last decade, and through the whole world. The period of the industrially developing countries with massive employment stayed back of us. Governments can't solve the problem, but the international organizations have not neither possibility, nor capacity to be included in this process. The hard problem is irresponsibility of governing staffs of the states. This problem was opened by two authors here: Nikola Božidarević, the known journalist, and professor of economy Ljubomir Madžar. So, the field for investiga-

tions of young new researchers is fruitfully rich, and widely opened.

Key words: double division of the world, globalization of the political science, methodology and theory, scientific reviews, scientific conferences, researching institutes and universities, researching staff, important profession, money as the substitute of all values, India and China.

Овај рад је примљен 25. јануара 2010. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. фебруара 2010. године.